

Professionals Defensie

september/oktober 2026 | nummer 3

ProDef

Voortzettingsvermogen

Logistieke levensader van militaire operaties

Arbeidsvoorwaarden 2026-2028

Het akkoord is rond; het werk niet

Column Maarten Hilbrandie

'Ik wens onze minister van Defensie veel contact met Nederlanders'

ProDef pensioenroadshow van start!

Een interactieve reis langs de vragen die veel militairen, burgermedewerkers en gepensioneerden hebben over hun pensioen. Op welke halte stapt u in?

06 Van de Onderhandelingstafel

Een goed moment om zowel terug, als vooruit te kijken en te benoemen wat nog moet.

08 Levensader van militaire operaties

Het uitgangspunt van Defensie is steeds: 'Civiel waar het kan, militair waar het moet'.

12 Pensioenroadtrip van start

Wat begon als een presentatie over de nieuwe regeling, groeide uit tot een roadtrip door Nederland.

15 Het draagvlak ligt op straat

'Ik merk hoe motiverend het is als mensen oprecht blij zijn dat je een uniform draagt.'

Coverfoto: Ministerie van Defensie

En verder:

- 03 Voorwoord Joris ten Berg
- 04 Kort nieuws
- 05 Medezeggenschapsverkiezingen
- 11 Column Ronald Verkuijl
- 13 Variabel pensioenopbouw verdwijnt

Hoofd koel houden in een hete herfst

Wanneer u dit voorwoord leest dan zult u ongetwijfeld ook al kennis hebben genomen van de Miljoenennota. Daarmee geeft dit kabinet aan welke kant ze op willen met Nederland. In mijn vorige column, als vicevoorzitter, heb ik toegelicht wat er op dit moment binnen de rest van de polder speelt. Maar ook dat daarmee een verantwoordelijkheid rust op de schouders van Defensie om te blijven werken aan draagvlak voor de investeringen. Nut en noodzaak zijn onmiskenbaar groot om die investeringen daadwerkelijk te realiseren, maar draagvlak daarvoor is geen automatisme.

Draagvlak zoeken of behouden is wellicht één van de lastigste taken voor politici, maar ook voor belangenbehartigers. Immers, aan een overleg- of onderhandelingstafel zit iedereen er om de belangen van zijn of haar achterban te behartigen. Van tevoren bepaal je dan waar je rode lijnen liggen. Maar als die lijnen elkaar kruisen, is het lastig een compromis te vinden. Sowieso is een compromis altijd een makkelijk slachtoffer, omdat het zelden een oplossing is waar iedereen helemaal gelukkig van wordt. Daar kritisch op zijn is het makkelijkste wat er is. Tegelijkertijd kunnen we niet voorwaarts als we niet bereid zijn compromissen te sluiten. Als iedereen op de berg van zijn eigen gelijk blijft zitten, dan krijg je stilstand. Het is dan ook belangrijk om het hoofd koel te houden, 'waar zie ik nog wel ruimte om het gesprek aan te gaan', 'op welke inhoudelijke punten kan ik iets weggeven waarmee de ander ook ruimte geeft'. Dit soort afwegingen moet ik regelmatig maken. Het algemene beeld is dat het nu een makkelijke tijd is met Defensie aan de overlegtafel te zitten. Maar zoals ik afgelopen twee jaar al regelmatig benoem, zijn er best een paar lastige onderwerpen waar we niet of moeilijk uitkomen. Na een succesvol arbeidsvoorwaardentraject zitten we nu weer volop in discussie over het Groeiplan Defensie, uitbreiden, reorganiseren en de rol van centrales hierin. We zijn daar in een situatie beland dat het steeds lastiger wordt ruimte te vinden om hieruit te komen. Ik betreur dat buitengewoon, want ik denk nog steeds dat het wél kan. Dat zijn wij verschuldigd aan onze achterban, die graag wil dat wij dit hoofdstuk kunnen sluiten. Tegelijkertijd zijn er ook voor ons rode lijnen, juist in het belang van al het defensiepersoneel en daarmee ook onze achterban. Ik hoop dan ook oprecht dat wij in een volgende editie van ProDef u kunnen berichten dat we dit vraagstuk samen met Defensie hebben opgelost en weer voorwaarts kunnen. In de tussentijd kijk ik ook met een schuin oog naar het Malieveld, om te zien of de ruimte, die dit kabinet lijkt te bieden voor het creëren van een breed draagvlak, voldoende is geweest. Hoop is geen strategie, toch hoop ik dat een hete herfst ons bespaard blijft. En als dat onverhoopt toch mag gebeuren dat we ons hoofd koel weten houden. Tenslotte wil ik vanaf deze plek Ronald Verkuijl danken voor zijn inzet als voorzitter ProDef. Ik wens hem heel veel succes als wethouder in Gouda en ben blij dat hij zich blijft inzetten als vicevoorzitter. ←

'Hoop is geen strategie, toch hoop ik dat een hete herfst ons bespaard blijft'

MHB ledendagen

De vereniging MHB komt dit najaar kennismaken met haar leden! In november komen we naar Utrecht en Den Haag voor een themasessie over de nieuwe arbeidsvoorwaarden en een afsluitende borrel. Meld je aan via secretaris@vmhb.nl!

Utrecht: donderdag 5 november
Locatie: 't Oude Tolhuys, Weg naar Rhijnauwen 13-15,
3584AD Utrecht
Tijdstip: 15:00 – 17:00

Den Haag: donderdag 12 november
Locatie: NTB
Tijdstip: 15:00 – 17:00

VACATURES

Het bestuur is op zoek naar versterking op de komende gebieden:

- **Bestuurslid communicatie:**
om te helpen bij het opzetten van de communicatie- en informatiestromen vanuit de nieuwe vereniging.
- **Bestuurslid activiteiten:**
om de komende periode interessante en leuke activiteiten te organiseren voor de leden.
- **Vertegenwoordiger MHB:**
in de Klankbordgroep Arbeidsvoorwaarden en Pensioenen van ProDef (met name op het gebied van pensioenen), om

direct mee te denken in de inhoudelijke koers die ProDef moet volgen aan de onderhandelingstafel. Er zit al iemand namens MHB in deze klankbordgroep, maar we zouden deze vertegenwoordiging graag versterken.

- **Leden kascommissie:**
om de kascommissie goed vorm te geven zijn we op zoek naar leden die zitting willen nemen in de kascommissie zodat deze uit meerdere personen bestaat. De kascommissie controleert de boekhouding zoals deze door de penningmeester gevoerd wordt.

Bij interesse kunt u contact opnemen met secretaris@vmhb.nl.

Contact

Heeft u gericht een vraag aan het bestuur, dan kunt u ons bereiken via:

- Voorzitter: Franco Achtien
voorzitter@vmhb.nl
- Vicevoorzitter: Jörg Noll
vicevoorzitter@vmhb.nl
- Secretaris: Stephanie Pop-Giepmans
secretaris@vmhb.nl
- Penningmeester: Léon Steijns
penningmeester@vmhb.nl

Algemene vragen kunnen via de secretaris gesteld worden.

Word lid!

Burgermedewerker bij Defensie en nog geen lid van de vakbond? Scan de QR-code en meld je meteen aan. Dan kun jij jouw stem laten horen, en staan we samen sterk!

Pensioenvoorlichtingen ProDef/KVEO

Uitnodiging aan (oud-)defensiemedewerkers tot het bijwonen van voorlichtingen over het nieuwe pensioenstelsel.

Op 27 augustus hebben de voorzitters van ProDef en de Koninklijke Vereniging Eervol ontslagen Officiers (KVEO) verklaard dat zij gezamenlijk voorlichting voor hun leden willen organiseren. De voorlichting is toegankelijk voor leden van de KVMO, NOV, KVNRO, MHB en de KVEO, alsook geïnteresseerde niet-leden.

De voorlichtingen worden dit najaar verzorgd door de pensioenspecialist van CMHF/ProDef, Jacqueline van Langeraad, en gaan specifiek over de Wet toekomst pensioenen (Wtp) en het invaren naar het nieuwe pensioenstelsel door ABP op 1 januari 2027. Zie voor meer informatie over deze voorlichtingen pagina 12-13.

In oktober en november krijgt u van ABP een Voorlopig Transitie Overzicht (VTO) met daarin aanvullende informatie en wat het mogelijk betekent voor de deelnemer aan het pensioenfonds. Bij de voorlichting en ook daarna is het mogelijk om vragen te stellen.

Voor een overzicht van de voorlichtingen en de mogelijkheid tot aanmelden, zie: www.kveo.nl/aanmelden-ppd-voorlichting of scan onderstaande QR-code!

Kandidaten gezocht voor Verantwoordingsorgaan ABP

Inmiddels komen de verkiezingen voor het Verantwoordingsorgaan (VO) van ABP van 2027 in zicht en nadert ook de kandidaatstellingsperiode.

ProDef zoekt daarom op korte termijn kandidaten die werknemers of gepensioneerden willen vertegenwoordigen binnen het VO.

Heb je interesse in pensioenen en belangen-behartiging? Neem dan snel contact via j.van.langeraad-goes@prodef.nl voor meer informatie.

Medezeggenschapsverkiezingen

De volgende medezeggenschapsverkiezingen zijn gepland:

Defensie-onderdeel	Eenheid	Uiterste datum indienen kandidatenlijst	Kiesdatum
CLAS	Personeelslogistiek Commando	gesloten	08-10-2026
BS	Directoraat Generaal Beleid	gesloten	15-10-2026
COMMIT	Directie Projecten	gesloten	26-10-2026
CZSK	Hydrografie	gesloten	27-10-2026
DOSCO	Directie P&	gesloten	02-11-2026
COMMIT	JIVC/ITCC	gesloten	03-11-2026
CZSK	Directe Operaties afdeling MBS	gesloten	17-11-2026
COMMIT	JIVC/Landgebonden IT	02-10-2026	Week 47
COMMIT	Staf CLAD	19-10-2026	30-11-2026
DOSCO	DVVO	23-10-2026	01-12-2026

Op www.prodef.nl staan de actuele verkiezingen

Het akkoord is rond; het werk niet

Het arbeidsvoorwaardenakkoord voor 2026 tot en met 2028 is een feit. Na maanden van onderhandelen ligt er een resultaat waar de gezamenlijke centrales achter staan en dat door de leden is gedragen. Dit is een goed moment om terug te kijken op wat is bereikt, eerlijk te benoemen wat nog niet is opgelost en vooruit te kijken naar de vragen die de komende jaren op ons afkomen.

Wat het akkoord brengt

De kern van het akkoord is een structurele loonsverhoging van 6,5 procent per september 2026 en 2 procent per januari 2028. Daarnaast ontvangen alle medewerkers drie eenmalige uitkeringen, gestaffeld naar rang en salarisschaal, zodat de lagere inkomens verhoudingsgewijs het meest profiteren. De reiskostenvergoeding gaat naar 25 cent per kilometer, met terugwerkende kracht tot januari 2026. Het individueel keuzebudget wordt uitgebreid met nieuwe bestedingsdoelen, waaronder het aflossen van een studieschuld, verduurzaming van de eigen woning en het verkopen van verlofdagen.

Voor onze achterban springt één onderdeel eruit: de afschaffing van de opleidingstabel voor officieren, met gelijktrekking van de salarissen. Dit was een van de moeilijkste punten aan tafel en een onderwerp waarop wij tot het laatst hebben vastgehouden. Dat het nu is geregeld, betekent dat een generatie officieren in opleiding niet langer wordt beloond onder het niveau van wat zij feitelijk doen. Ook het verruimde nadienen is voor veel leden een tastbare verbetering.

Reflectie

Is dit een goed akkoord? Ons oordeel is ja, met enkele kanttekeningen. De loonontwikkeling houdt gelijke tred met de rest van de publieke sector en de eenmalige uitkeringen zijn bewust zo ingericht dat de onderkant van het loongebouw er het meest van merkt. De opleidingstabel en het nadienen zijn structurele verbeteringen die na deze looptijd niet verdwijnen.

De kanttekeningen liggen bij het tempo en bij de uitvoering. De eerste structurele verhoging komt pas in september, terwijl de looptijd in januari is begonnen. En een akkoord op papier is nog geen akkoord in de praktijk: de eerste signalen over de uitvoering van het nadienen laten zien dat defensieonderdelen de afspraken verschillend lezen. Wij zien dat een deel van ons werk de komende maanden zit in het bewaken dat wat is afgesproken ook zo wordt toegepast, zonder eenzijdige uitzonderingen die niet in het akkoord staan.

Een vraag die steeds terugkomt

Na elk akkoord komt dezelfde vraag terug, en terecht. Wie in een team werkt waarin militairen en burgers naast elkaar hetzelfde werk doen, ziet dat een majoor meer verdient dan een collega in schaal 11, terwijl beide functies met hetzelfde systeem zijn gewaardeerd. Hoe valt dat uit te leggen?

FUWADEF meet de zwaarte van een functie: kennis, complexiteit en verantwoordelijkheden. Het meet niet de voorwaarden waaronder iemand die functie vervult, en ook niet de rechtspositie waarbinnen dat gebeurt. Daar komt bij dat het salaris van een militair niet aan de functie is gekoppeld, maar aan de rang. Een militair rouleert verplicht en neemt zijn rangsalaris mee, ook naar functies die lichter of zwaarder zijn dan zijn rang. Bij burgerpersoneel volgt het salaris de schaal van de concrete functie. Een vergelijking per functie zet dus twee beloningssystemen naast elkaar, niet twee beloningen voor hetzelfde werk.

Het verschil komt voort uit de bijzondere positie van de militair. Die is wettelijk verankerd en raakt de hele persoon. Wereldwijde inzetbaarheid onder alle omstandigheden, krijgstuicht en militair strafrecht, beperkingen van vrijheden die voor burgers vanzelfsprekend zijn, verplichte functie- en standplaatswisselingen, permanente beschikbaarheid, blijvende medische en fysieke eisen en een loopbaan die eindigt met verplicht leeftijdsontslag. Die verplichtingen gelden ongeacht de functie van dat moment en zijn in de beloning verdisconteerd. Ook het gezin draagt ze mee, bij elke verhuizing en elke lange afwezigheid.

Het beginsel van gelijke beloning voor gelijkwaardige arbeid, en de wet loontransparantie die per 1 januari 2027 ingaat, verbieden beloningsverschillen niet. De norm is dat verschillen berusten op objectieve criteria. Twee wettelijk verankerde rechtsposities met wezenlijk andere verplichtingen voldoen daaraan. En de zorg dat de kloof door procentuele verhogingen groeit, klopt alleen in absolute euro's: de verhouding blijft bij een gelijk percentage exact gelijk. Waar het verschil de afgelopen jaren bewust is vergroot, gebeurde dat via de herziening van het militaire loongebouw, met de vullingsproblematiek als reden.

Wat nog open ligt: het buitenland dossier

Een akkoord bevat nooit alles. Sommige onderwerpen zijn te technisch of te sterk verweven met andere regelingen om ze onder tijdsdruk af te ronden. Het belangrijkste daarvan is het buitenland dossier, dat dit najaar in een technisch werkverband met Defensie wordt behandeld.

'Voor onze achterban springt één onderdeel eruit: de afschaffing van de opleidingstabel voor officieren, met gelijktrekking van de salarissen'

De toelagen buitenland gaan op de schop. Defensie stapt over op een andere leverancier van de gegevens waarop de toelagen zijn gebaseerd, met een nieuwe systematiek voor de koopkrachtcorrectie en een aantal vereenvoudigingen. Een moderner en transparanter stelsel is welkom, maar een overgang van deze omvang verdient scherpe aandacht, omdat bestaande regelingen in een nieuw stelsel ongemerkt anders kunnen uitpakken.

Het knelpunt dat leden ons het vaakst melden, is de woning in Nederland. Een plaatsing duurt drie of vier jaar, waarna de militair terugkeert. Wie zijn woning verkoopt, staat bij terugkomst met lege handen op een woningmarkt die verder is weggelopen. De meeste militairen houden hun huis dus aan. Dat is geen luxe, maar noodzaak. Zij betalen hypotheek of huur in Nederland door en daarnaast een eigen bijdrage voor de huisvesting op de plaats van tewerkstelling.

De regeling maakt dat zwaarder in plaats van lichter. De eigen bijdrage is een percentage van het bruto loon inclusief buitenlandtoelage: 10 procent wie de woning leeg laat staan of geen woning heeft, 17 procent wie de woning verhuurt. Voor een luitenant ter zee der eerste klasse scheelt dat al snel 600 euro per maand. Dat onderscheid stamt uit een tijd waarin verhuur een aantrekkelijke bron van neveninkomsten was. Die tijd is voorbij. De hypotheekrente is gestegen van rond de anderhalf naar boven de vier procent, met een verhuuropslag daar bovenop. Bij verhuur vervalt de renteaftrek en verhuist de woning naar box 3, waar de fiscus rekent met een fictief rendement over de overwaarde. Daar komen makelaars-, beheer- en verzekeringskosten bij. Van de huuropbrengst blijft weinig over, en Defensie kort de militair daar bovenop nog eens met zeven procentpunt.

Het gevolg is dat steeds meer collega's kiezen voor leegstand. De buitenlandtoelage, bedoeld om de meerkosten van het leven in het buitenland te dekken, gaat dan grotendeels op aan de woonlasten van een huis waar niemand woont. Beide keuzes komen voort uit een verplichte plaatsing. Dat de rekening bij de militair en zijn gezin terecht komt, is niet uit te leggen. Wij vragen leden in het buitenland om concrete voorbeelden met ons te delen; casussen zijn in een werkverband het sterkste argument dat wij hebben.

Uitdagingen voor de komende jaren

Drie thema's zullen de agenda bepalen. Ten eerste de loontransparantie. Vanaf 2027 moet Defensie beloningsverschillen kunnen onderbouwen. Voor het onderscheid tussen militair en burger is die onderbouwing er, maar het dwingt de werkgever wel om het burgerloongebouw serieus tegen het licht te houden. Ten tweede de vulling. De krijgsmacht groeit, en arbeidsvoorwaarden zijn het belangrijkste instrument om mensen te werven en te behouden. Het volgende akkoord zal daar nog nadrukkelijker op worden beoordeeld dan dit. Ten derde de uitvoering. Steeds vaker zit het verschil tussen een goed en een matig akkoord niet in de tekst, maar in de manier waarop defensieonderdelen die tekst toepassen.

Het akkoord is rond. Het werk aan de arbeidsvoorwaarden van onze leden gaat gewoon door. ←

Jeffrey de Freitas is onderhandelaar ProDef

Levensader van militaire operaties

In de maarteditie (ProDef 1) van dit magazine betoogde auteur dezes dat Nederland eindelijk de juiste stappen neemt inzake het voortzettingsvermogen van zijn krijgsmacht. De alsmaar groeiende militaire dreiging en de verhoging van het defensiebudget moeten het voortzettingsvermogen van onze krijgsmacht vergroten, waarvoor uitbreiding en versterking van de logistiek een vereiste is. In voorliggende bijdrage staan de huidige ontwikkelingen in het vergroten van de logistieke capaciteiten centraal.

Nederlandse oorlogslogistiek speelt een toenemend belangrijke rol in het succes van militaire campagnes, waarbij elke schakel in de logistieke keten van groot belang is. Het vereist een hoge mate van planning en flexibiliteit, gezien de onvoorspelbare aard van militaire operaties. Effectieve oorlogslogistiek kan het verschil maken tussen een oorlog winnen of verliezen.

Historie

De geschiedenis van logistiek voor de Nederlandse krijgsmacht kent vele veranderingen en aanpassingen. De faam van het Nederlandse leger ten tijde van de stadhouders prins Maurits en prins Frederik Hendrik was voor een belangrijk deel gegrondvest op een systematisch uitgewerkte logistieke ondersteuning. Meer recentelijk tussen 1945 en 1949 stelde militaire operaties in Nederlands-Indië hoge eisen aan de logistiek. Vooral activiteiten van de aan- en afvoertroepen spraken tot de verbeelding. Zij verzorgden met

hun vrachtauto's transporten van troepen en goederen over grote afstanden en door gevaarlijk terrein. Tijdens de Koude Oorlog bleek het niet eenvoudig de logistiek af te stemmen op een grootschalig conflict. Door een groeiende afstand tot het inzetgebied bestond het gevaar dat het Nederlandse legerkorps zonder voldoende materieel en voorraden de strijd moest aangaan. Tegelijkertijd nam de behoefte aan brandstoffen en munitie alsmaar toe. Of de logistiek in geval van oorlog aan de hoge verwachtingen had kunnen voldoen, is dan ook twijfelachtig.

Vanaf 1990 ging door het uitvoeren van talrijke missies in het buitenland meer aandacht uit naar expeditieaire logistiek. De NAVO, de Koude Oorlog, reorganisaties, bezuinigingen en zeker de operationele inzet van Nederlandse eenheden hebben er in de loop der jaren toe bijgedragen dat het organiseren van logistieke capaciteit sterk wijzigde. Eenheden kwamen en gingen, doctrines veranderden en er kwam meer flexibiliteit. Om de flexibiliteit, effectiviteit en efficiency in de steunverlening te vergroten toenemend gebruikgemaakt van vernieuwingen uit de civiele logistiek,

zoals containervervoer en *tracking & tracing*. De Nederlandse militaire doctrine erkent logistiek als de levensader van gewapende conflicten: 'Tactiek wint gevechten, logistiek wint oorlogen'. De Nederlandse krijgsmacht hanteert hierin de richtlijn 'civiel waar het kan, militair waar het moet', waarbij maximale samenwerking met civiele partners en bondgenoten centraal staat. In het navolgende wordt aandacht besteed aan een aantal logistieke vernieuwingen en uitbreidingen in Nederland.

DOSCO

De logistieke capaciteit van de krijgsmacht is grotendeels ondergebracht bij het Defensie Ondersteuningscommando (DOSCO). Dit commando verzorgt een breed pakket aan ondersteunende diensten, van catering en gezondheidszorg tot strategisch transport, vastgoed en werving en opleiding. Volgens defensie.nl telt DOSCO 44 bedrijven, dienstencentra en instituten, verdeeld over drie divisies, een stafgroep en twee zelfstandige eenheden.¹ De divisie Facilitair, Logistiek en Bewaking is daarbinnen verantwoordelijk voor de logistiek van de krijgsmacht. Logistiek — inclusief gezondheidszorg — geldt bovendien als een van de zeven kernfuncties in de Nederlandse Defensie Doctrine die alle krijgsmachtdelen (land, lucht, zee en cyber) met elkaar verbindt.

Ecosysteem Logistiek

Logistieke eenheden en specialisten, zoals bevoorraders, monteurs en medisch personeel, zorgen dat gevechtseenheden zelfstandig, flexibel en langdurig kunnen opereren. Defensie zoekt hierin nadrukkelijk de samenwerking met het bedrijfsleven: dit samenwerkingsverband, ondergebracht bij DOSCO, heet het Ecosysteem Logistiek (ESL).

Commandant DOSCO luitenant-generaal Jan-Willem Maas verwoordde de noodzaak ervan als volgt: 'De krijgsmacht heeft een enorme logistieke behoefte en heeft partners nodig om daarin te voorzien. Door eigen transportcapaciteit slim te combineren met civiele partners moet DOSCO ook onder de meest uitdagende omstandigheden klaarstaan.'² Het ecosysteem is nog in opbouw. Op 23 april 2026 organiseerde Defensie een startbijeenkomst voor geïnteresseerde logistieke dienstverleners, gericht op zowel grote als kleine bedrijven. Kort daarna volgde de eerste concrete aanbesteding, voor diepladertransport — het startschot voor een nauwere samenwerking tussen krijgsmacht en civiele markt.³

Bedrijven kunnen meedoen via aanbestedingen, met een selectie- en offertefase gevolgd door de gunning.⁴ Het gaat onder meer om vervoer van voeding en drinkwater, gevaarlijke stoffen (brandstoffen, oliën, smeermiddelen), wapens, munitie, materieel, uitrusting en reservedelen, én om kleding, huisvestingsgoederen en bouwmaterialen.⁵ Ook voor overslagtaken — laden, heffen, hijsen — zoekt Defensie civiele partners. Uitgangspunt is steeds: civiel waar het kan, militair waar het moet; alleen taken die uitsluitend Defensie mag uitvoeren, blijven uitgezonderd.⁶

'Uitgangspunt is steeds: civiel waar het kan, militair waar het moet'

Een belangrijke rol hierbij vervult de Logistieke Alliantie. Deze alliantie vertegenwoordigt een diverse groep van zeventien toonaangevende organisaties, die actief opereren in het logistieke systeem. Het constateert zeer kritisch dat dit systeem onder druk staat. Achterstallig onderhoud veroorzaakt (ongepland) oponthoud door werkzaamheden aan de (vaar)wegen en het spoor. Klimaatverandering zorgt dat het water in de rivieren vaker te laag of juist te hoog staat voor een goede doorvaart. Geopolitieke spanningen leiden tot extra controles aan de grenzen. Drukte op het spoor vergroot de onvoorspelbaarheid van de dienstregeling. Om maar enkele zaken te noemen. De Logistieke Alliantie signaleert wat nodig is en draagt uit wat mogelijk is. Daarbij put ze uit de brede kennis en ervaring in haar multimodale achterban, waarmee Defensie haar voordeel kan doen.

Defensie garandeert deelnemers voldoende opdrachten en vergoedt eventuele extra kosten bij grotere inzet dan gepland.⁷ De contracten lopen zeven jaar, zodat Den Haag verzekerd is van capaciteit in aanloop naar en tijdens een oorlog of crisis — ook als meerdere Europese landen tegelijk een beroep doen op dezelfde partijen.⁸ Kleinere bedrijven kunnen instappen als onderaannemer. Op het laatste stuk richting het front, de 'last tactical mile', blijft het vervoer in handen van Defensie zelf.⁹

BDI: Het fundament voor digitaal vertrouwen

Om deze civiel-militaire samenwerking te laten slagen, is een solide digitale ondersteuning noodzakelijk. In elke logistieke keten heeft de informatie de meeste impact op de totale *performance*. De traditionele methoden voor data-uitwisseling (zoals één-op-één koppelingen of grote, centrale platformen) zijn immers inefficiënt, duur en laten bedrijven de controle over hun eigen data verliezen. De oplossing is de Basis Data Infrastructuur (BDI). Dat is een digitaal afsprakenstelsel dat partijen in staat stelt om veilig, vertrouwd en efficiënt data te delen. De cruciale belofte van BDI is dat data bij de eigenaar blijft. Informatie gaat alleen stromen wanneer dit expliciet is gemachtigd via het afsprakenstelsel. De eigenaar behoudt te allen tijde de controle over de toegang tot zijn data. Door BDI toe te passen binnen het ESL, wordt 'dual use' realiseerbaar. Vragen als: hoe zetten we de haven, die vandaag containers verwerkt, morgen in voor militair materieel, of hoe delen we treincapaciteit tussen burgers en Defensie, kunnen via BDI-afsprakenstelsels worden beantwoord. Het doel is simpel, namelijk: laat systemen het werk doen en laat data voor ons werken.

Extra transportschepen

Defensie versterkt de komende jaren de mogelijkheden om materieel over zee te vervoeren. Volgens een bericht van het Ministerie van Defensie¹⁰ levert rederij Spliethoff twee gelijke Container & Roll-on-Roll-off-schepen (Conro), de *Trica* en de *Plyca*, die containers, voertuigen én helikopters kunnen vervoeren. De schepen moeten er vooral voor zorgen dat eenheden snel en effectief ingezet en ondersteund kunnen worden bij een grootschalig conflict, en ze worden ook gebruikt bij missies en oefeningen. Beide schepen krijgen op verzoek van Defensie een eigen kraan aan boord, waardoor laden en lossen niet meer afhankelijk is van de faciliteiten die een haven toevallig biedt. De *Trica* krijgt bovendien uitklapbare *fingers* aan de laadram, zodat het schip ook aan smallere kades terecht kan.¹¹

Commandant DOSCO LGen Jan-Willem Maas ondertekent een samenwerkingscontract met Spliethoff Group (foto: Mediacentrum Defensie)

De *Trica* is sinds de overdracht op 30 mei 2025 permanent beschikbaar voor Defensie, wat het ministerie meer armslag geeft om snel materieel naar het buitenland te sturen — bijvoorbeeld bij het uitbreken van een conflict of bij oefeningen buiten Nederland. De *Plyca* is sinds 20 januari 2026 op afroep inzetbaar, met een waarschuwingstijd van twintig dagen. Elk van de Conro-schepen kan tot 300 voertuigen of 694 containers vervoeren, of een combinatie daarvan. Daarnaast beschikt Defensie al over de *MV New Amsterdam*, die sinds 2022 voor tien jaar wordt gehuurd en qua capaciteit vergelijkbaar is met de nieuwe schepen, en de kleinere *MV Southern Rock*.

Nederland als militair doorvoerland

Nederland vervult binnen de NAVO ook een tweede logistieke rol: host nation support, een taak die voor alle bondgenoten geldt. Dankzij de ligging aan de westkust van Europa fungeert Nederland als belangrijk doorvoerland voor eenheden die in- of uit Europa reizen, bijvoorbeeld voor oefeningen, roulaties of daadwerkelijke inzet. Het transport komt binnen via havens zoals Rotterdam, Eemshaven en Vlissingen, of over de weg, het spoor en door de lucht.¹² Defensie zorgt daarbij voor logistieke ondersteuning en voor bewaking en beveiliging, met bijzondere aandacht voor de dreiging uit de lucht — wat op zijn beurt weer eigen logistiek vergt, zoals reserveonderdelen, munitie en brandstof.

Tot slot

Duidelijk is dat onze krijgsmacht na een jarenlange kaalslag in de toekomst eindelijk over voortzettingsvermogen zal gaan beschikken. Hoewel aan logistiek in het algemeen weinig aandacht wordt besteed in de militaire literatuur is ze essentieel voor een succesvol verloop van de oorlog. Enerzijds bepaalt de logistiek de haalbaarheid en het

voortzettingsvermogen van de militaire strategie, anderzijds dicteert de operationele doelstelling, de vorm van het gewenste en/of noodzakelijke logistieke systeem. In Nederland betekent dat het nieuwe logistieke systeem in toemende mate *joint* is en gebruik maakt van digitalisering en samenwerking met civiele partners. ←

Kees Homan is veiligheidsdeskundige

Noten

- 1 Ministerie van Defensie, 'Eenheden Defensie Ondersteuningscommando', zie: <https://www.defensie.nl/organisatie/dosco/eenheden>
- 2 Ministerie van Defensie, 'Defensie doet beroep op civiele transport en logistiek', 18 juni 2025, zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2025/06/18/defensie-doet-beroep-op-civiele-transport-en-logistiek>
- 3 Ministerie van Defensie, 'Ecosysteem Logistiek van start met aanbesteding voor diepladertransport', 15 april 2026, zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2026/04/15/ecosysteem-logistiek-van-start-met-aanbesteding-voor-diepladertransport>
- 4 Ministerie van Defensie, 'Samenwerken met Defensie in Ecosysteem Logistiek', zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/s/samenwerking-met-defensie/samenwerken-met-defensie-in-ecosysteem-logistiek>
- 5 'Defensie doet beroep op civiele transport en logistiek', 18 juni 2025
- 6 'Samenwerken met Defensie in Ecosysteem Logistiek'
- 7 Idem
- 8 'Defensie doet beroep op civiele transport en logistiek', 18 juni 2025
- 9 Idem
- 10 Ministerie van Defensie, 'Defensie kan rekenen op extra transportschepen', 15 december 2025, zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2025/12/15/defensie-kan-rekenen-op-extra-transportschepen>
- 11 Ministerie van Defensie, 'Defensie kan rekenen op extra transportschepen', 15 december 2025
- 12 Ministerie van Defensie, 'Host nation support voor troepenverplaatsingen', defensie.nl, <https://www.defensie.nl/onderwerpen/i/internationale-samenwerking/host-nation-support>

**'We nemen
steeds meer
afstand tot
datgene waar
we steeds meer
uitgesproken
over zijn'**

Afstand nemen

Ik heb een aantal maanden voorzitter mogen zijn. Dat waren prachtige maanden waarin ik van dichtbij heb kunnen zien hoe een arbeidsvoorwaardenakkoord tot stand komt. Bovendien ben ik blij dat het resultaat ook naar tevredenheid lijkt te zijn, ondanks die paar aandachtspunten. Daar gaan we mee aan de slag! Ikzelf ga het voorlopig niet merken. Sinds 24 juni ben ik wethouder in Gouda.

En dan loop je natuurlijk keihard tegen de werkelijkheid van afstand aan. Voor ik het wist werd ik metersdiep ondergedompeld in onderwerpen als netcongestie en rioolvervanging, die op zich zichzelf begrijpelijk zijn, maar voor mij allemaal heel nieuw. Het staat gewoonweg heel ver weg van wat ik eerder deed. En misschien herkennen jullie wel hoe moe je dan kan zijn als je thuiskomt, met een overvol hoofd van nieuw opgedane kennis.

En dat vereist dus nóg verder afstand nemen. Voorlopig ben ik gewoon jullie vicevoorzitter, die zich in zal blijven zetten voor ProDef, maar wel op een afstand. Aan de andere kant leer ik bij en loop ik tegen verschillen en overeenkomsten aan die ik kan gebruiken ter lering, waarvoor ik oplossingen kan bedenken die waar dan ook van nut kunnen zijn in de toekomst. En dat merk ik dagelijks. Ik ontwikkel me weer.

Maar ik zie ook steeds meer overeenkomsten, al zijn ze wat minder prominent. Een mooi voorbeeld is de factor 'betrokkenheid'. Want betrokkenheid blijkt toch telkens weer de kern van heel veel problemen die langzaam ontstaan binnen organisaties en gemeenschappen. Steeds minder mensen zijn te porren voor een bestuursfunctie bij de lokale (sport)vereniging. Nog meer mensen vinden inspreken in een gemeenteraad onzinnig. Maar de frustraties over hoe het gaat op de club of in je dorp nemen toe. Steeds minder mensen zijn bereid om de politiek in te gaan, maar het klagen over de kwaliteit van politici neemt alleen maar toe. En die voorzitter bij de voetbal, die snapt er natuurlijk geen klap van. We nemen steeds meer afstand tot datgene waar we steeds meer uitgesproken over zijn. Een tegenstelling die in elke context een overeenkomst blijkt.

Zo komt 1 januari steeds dichterbij. En daar heeft u vast een mening over. En anders wel over een paar jaar. Wees alsjeblieft verstandig en verkort de afstand tot de inhoud van de pensioentransitie. Wij werken keihard aan jullie, in ettelijke voorlichtingen, van alle noodzakelijke kennis te voorzien. Zorg dat je erbij bent en verklein de afstand naar kennis. Dat scheelt volgend jaar een hoop frustraties. Kun je die frustraties weer lekker loslaten op je cluppie.

Pensioenroadtrip van start

Van pensioenregels naar pensioenverhaal

Hoe leg je pensioen uit aan een zaal waarin een gepensioneerd kolonel, een jonge reservist, een burgerambtenaar, een partner en iemand die eigenlijk alleen voor de koffie kwam naast elkaar zitten? Dat bleek de vraag achter de pensioenvoorlichting van ProDef. Wat begon als een presentatie over de nieuwe pensioenregeling, groeide onderweg uit tot iets anders: een pensioenroadtrip door Nederland!

Eerlijk is eerlijk, pensioen staat zelden bovenaan de lijst favoriete gespreksonderwerpen. Toch blijkt vrijwel iedereen vragen te hebben zodra het onderwerp ter sprake komt. Hoe werkt het eigenlijk? Waarom zijn de regels veranderd? En wat betekent dat straks voor mij? Vanuit die vragen ontstond de Pensioenroadtrip. Ik wilde af van een avond of middag vol pensioenjargon. Begrippen als dekkingsgraad, invaren en compensatie komen uiteindelijk allemaal aan bod, maar pas nadat duidelijk is geworden hoe pensioen eigenlijk werkt.

En zo ontwierp ik stukje voor stukje een pensioenverhaal. Ik wilde meer doen met storytelling, omdat mensen complexe onderwerpen vaak eerst moeten kunnen voelen voordat ze het begrijpen. Dat klinkt zweverig, maar zeg nu eerlijk, die ouderwetse uitleg van de drie pijlers van ons pensioensysteem met zo'n Griekse tempel? Ik dacht meteen, 'ik ga een pensioenhuis bouwen'. En zo ontstonden meer metaforen die ik nu natuurlijk niet allemaal ga noemen.

Eerste ervaringen

Inmiddels zijn de eerste bijeenkomsten achter de rug. Na een succesvolle première in eigen huis voor bestuursleden en klankbordleden, volgde de eerste regionale bijeenkomst in Amsterdam. De reacties bevestigen wat vanaf het begin het uitgangspunt was: mensen willen niet alleen weten wat er verandert, maar vooral begrijpen waarom. En ja, het schuurt af en toe. Tijdens de bijeenkomsten ontstaan soms stevige discussies en af en toe wordt iemand boos. Dat is niet altijd prettig, maar wel begrijpelijk. Pensioen raakt mensen persoonlijk. De bijeenkomsten zijn niet bedoeld om de uitkomst nog te veranderen, maar wel om uit te leggen

wat er gebeurt en waarom. Daarmee hopen we mensen zo goed mogelijk voor te bereiden op wat komt, zonder nare verrassingen, valse verwachtingen of hoop die uiteindelijk niet waargemaakt kan worden. Dat is de reden dat we deze bijeenkomsten organiseren.

Eerst begrijpen, dan de techniek

Tijdens de bijeenkomsten wordt niet gestart met wetgeving, percentages of overgangsregels. Eerst wordt uitgelegd hoe pensioen eigenlijk werkt. Wat gebeurt er met pensioenpremies? Waarom wordt er belegd? Wat is het effect van rendement? Waarom bestaan dekkingsgraden? Pas daarna komt de overstap naar de nieuwe regeling aan bod. Deze opbouw zorgt dat deelnemers eerst een beeld krijgen van hoe het systeem werkt, voordat de technische onderdelen worden besproken. Daardoor blijken ook complexere onderwerpen zoals compensatie en de overgang naar de nieuwe regeling beter te volgen. Een deelnemer verwoordde het treffend na afloop: 'Voor het eerst snap ik waar al die discussies eigenlijk over gaan.'

Meer dan een voorlichtingsavond of -middag

Met behulp van herkenbare beelden en voorbeelden worden abstracte pensioenbegrippen teruggebracht tot situaties die iedereen kent. Daardoor ontstaat ruimte om verder te kijken dan de eigen pensioensituatie. Opvallend is hoe vragen tijdens een bijeenkomst verschuiven. Waar deelnemers aanvankelijk vooral geïnteresseerd zijn in hun eigen situatie, ontstaat gaandeweg meer belangstelling voor de achterliggende werking van het pensioenstelsel. Begrippen die aan het begin nog abstract lijken, blijken tegen het einde van de bijeenkomst onderdeel van een begrijpelijk geheel. En, belangrijker nog, het zet mensen aan het denken over hun eigen situatie. Of, die van hun kinderen.

Volgende halte

De pensioenroadtrip is begonnen. De komende weken volgen Schaarsbergen, Leeuwarden, Havelte, Oirschot, Den Helder, Den Haag en Utrecht. Niet als een traditionele lezing, maar als een interactieve reis langs de vragen die veel militairen, burgermedewerkers en gepensioneerden hebben over hun pensioen. Op welke halte stapt u in? Daarnaast worden er nog steeds nieuwe bijeenkomsten toegevoegd, ook buiten defensielocaties. De pensioenroadtrip groeit nog steeds. Onderweg komen er nieuwe haltes bij, waaronder een extra halte in Noord-Nederland via de KVEO-regio Friesland. Houd daarom de website in de gaten voor actuele informatie en nieuwe bestemmingen, of **scan de QR-code!**

En daarna?

Tijdens de bijeenkomsten is er alle ruimte voor vragen. Maar soms komen de echte vragen pas later. Bijvoorbeeld wanneer het Voorlopig Transitie Overzicht (VTO) van ABP binnenkomt en de gevolgen ineens concreet worden. Of je nu net begonnen bent met de fundering van je pensioenhuis, of zojuist een extra serre hebt laten aanbouwen, pensioen loopt al vanaf je eerste werkdag met je mee. Juist daarom is naast de pensioenroadtrip ook een helpdesk beschikbaar, waar vrijwilligers van de deelnemende verenigingen voor je klaarstaan. Meer informatie over de helpdesk en hoe je deze kunt bereiken, is te vinden op de website.

Variabel ABP-pensioenopbouw 2026 verdwijnt door WTP-overgang

Pensioenfonds ABP stapt op 1 januari over naar de nieuwe pensioenregeling en gaat dan ook van jaarsystematiek over tot maandelijkse aanlevering waardoor de pensioenopbouw verandert. Sociale partners hebben in meerderheid geconstateerd dat het variabele inkomen dat in 2026 ontvangen is, daardoor niet pensioengevend hoeft te worden. Vakbond CMHF heeft zich consequent verzet tegen dit uitgangspunt, dat principieel onjuist genoemd wordt door de bond.

Van jaarsystematiek naar maandaanlevering

Op dit moment kent pensioenfonds ABP een peildatumsystematiek. Dat houdt in dat bij indiensttreding het pensioengevend inkomen bepaald wordt op basis van het dan bekende jaarsalaris. Iemand die ook een toelage ontvangt vanwege onregelmatige diensten, krijgt dat wel in salaris uitbetaald, maar ziet dat nog niet terug in de pensioenopbouw. Het jaar erna, wordt weer het vaste salaris gebruikt als basis en daar worden dan alle variabele inkomensbestanddelen van het jaar daarvoor bij gedaan. De variabelen zoals een waarnemingstoeslag, worden in deze systematiek dus altijd pas een jaar later doorgegeven.

Vanaf 1 januari 2027 stapt ABP over op het nieuwe pensioenstelsel en voert gelijktijdig ook maandaanlevering in. Dat houdt in dat vanaf 2027 alle variabele loonbestanddelen ook elke maand meteen bij ABP worden aangeleverd en niet met een vertraging.

Transitieprobleem

Al snel werd geconstateerd dat je door samenloop van de systemen dan één jaar met hogere kosten geconfronteerd zou worden. Immers, de variabelen van 2026 moeten nog toegevoegd worden en per maand worden ook de variabelen van 2027 meteen pensioengevend.

'Bij CMHF ontstond de indruk dat het uiteindelijk meer ging om niet willen, dan om niet kunnen'

Foto: Shutterstock | 2521118161

Gedurende het proces veranderde de onderbouwing voor het niet meenemen van de variabele toelagen uit 2026 meerdere malen. Aanvankelijk werd gewezen op fiscale belemmeringen. Nadat die discussie was opgelost, werd aangegeven dat de benodigde gegevens niet beschikbaar zouden zijn. Tegelijkertijd wordt in dezelfde overgang wel uitgegaan van het gemiddelde variabele inkomen uit 2026 voor de vaststelling van risicodekkingen, waarvoor werkgevers die gegevens juist moeten aanleveren. Daardoor ontstond bij CMHF de indruk dat het uiteindelijk meer ging om niet willen, dan om niet kunnen.

De gekozen oplossingsrichting is een verzoek aan de cao-tafels van alle bij ABP aangesloten werkgevers, om dit op te pakken. De redeneerlijn die daarin gevolgd wordt is dat men in 2026 de variabelen van 2025 ontvangt en in 2027 meteen de variabelen van 2027, waardoor er een doorlopende lijn van pensioenopbouw is. Daardoor loopt de werknemer niets mis, zo concludeert men. Alleen daar waar sprake is van bijvoorbeeld een uitzending als militair in 2026 en geen uitzending in 2027, zou er sprake zijn van het missen van een klein deeltje. Daarvoor wordt aan de sectortafels verzocht een oplossing te bieden.

Principieel onjuist

Vakbond CMHF heeft zich verzet tegen het uitgangspunt de variabele toelages van 2026 niet zoals gebruikelijk voor iedereen en volledig pensioengevend te maken, zoals werknemers ook mochten verwachten. In het pensioenreglement en op de website van ABP staat ook gewoon te lezen dat het pensioengevend salaris bestaat uit twaalf keer het brutosalair van januari inclusief vakantiegeld, de vaste toelagen en de variabele toelagen van het jaar daarvoor. Voor militairen zijn er afspraken gemaakt over hoeveel de verschillende toelages meetellen, wordt ook vermeld. Saillant detail, bij een militair worden de pensioenpremie al meteen geïnd bij

de uitbetaling van het salaris op moment van het betalen van een toelage. Dat gebeurt niet in de andere overheidssectoren of de onderwijssectoren.

Daar komt bij dat ook werkgevers bijdragen aan de pensioenopbouw. Van elke euro die betaald wordt aan ABP betaalt de werknemer ongeveer 30% en de werkgever 70%. De werknemers betalen dan in 2027 weliswaar zelf geen premie voor hun 'variabele pensioenopbouw 2026', maar daarmee ontvangen zij ook nooit de 70% die werkgever hier normaal aan zou betalen.

Hoewel medewerkers dit hoogstwaarschijnlijk zelf niet direct zullen opmerken, vindt vakbond CMHF dat hier geen sprake is van goed werkgeverschap. De meerderheid van de Pensioenkamer concludeert dat juridisch geen verplichting bestaat en kiest voor maatwerk in uitzonderlijke gevallen. CMHF respecteert dat standpunt, maar deelt die conclusie niet en heeft daarom besloten de brief aan de cao-tafels niet te ondertekenen. Het effect is nu nauwelijks zichtbaar, maar doordat deze euro's niet kunnen renderen in de pensioenopbouw, wordt dit pas later merkbaar in een lager pensioen.

Defensie

In het Arbeidsvoorwaardenakkoord 2026-2028 is de volgende passage opgenomen: 'Per 1 januari 2027 gaat ABP over op de vernieuwde pensioenregeling. Door de overgang kan er eenmalig een nadelig effect optreden voor militairen en burgermedewerkers die in 2026 variabele inkomensbestanddelen genieten. In dit kader spreken sociale partners af dat voor deze medewerkers tijdig mitigerende maatregelen zullen worden getroffen.'

De gesprekken over de concrete invulling en uitwerking zijn op moment van schrijven nog niet opgestart.

Het draagvlak ligt op straat

'Maar denk je dat ik er wel bij mág?'

Ze heeft paars haar, lichaam vol tattoos, een neusbel en een wenkbrauwpiëcing. En ze is naar de Wereldhavendagen gekomen omdat ze haar land wil dienen. Opkomen voor de veiligheid en rechten van haarzelf, haar vriendin en haar vrienden. Ik beman de wervingstent van de marine op de Parkkade, en denk terug aan zo'n vijftien jaar geleden. Wát een verschil.

Pacifistische activisten demonstreerden luidruchtig tegen 'militairisme'. Mariniers vroegen me iets te enthousiast of ze dat 'werkschuwe tuig' van de kade mochten vegen. Vol overtuiging stak ik een speech af, dat activisten hun recht om te demonstreren hadden te danken aan militairen die hun vrijheid verdedigden. Morrend lieten beide partijen elkaar met rust.

'Mogen dit soort tattoos?' vraagt de paarsharige meid bezorgd. Ik lees 'fuck fascists', en lach: 'De mariniers die in mei 1940 de Maasbruggen verdedigden, hadden ook een bloedhekel aan fascisten. En hij daar, heeft meer tattoos dan jij.' Grijnzend zwaait een passerende kwartiermeester met zijn arm vol tribals.

'En ik ben lesbisch, mag ik dan wel op een boot?', vervolgde zij. 'De enige boot waar jij misschien niet op mag, is de Defensieboot op de canal pride. Maar dat komt dan omdat er altijd veel meer militairen zijn die willen meevaren dan dat er plek is.'

Opgelucht gaat ze door naar de stand waar ze zich kan aanmelden. Niet dat ik haar heb wijsgemaakt dat de krijgsmacht een soort blijde links-anarchistische club is. Niet voor niets schrijft de MIVD in haar jaarverslag dat Defensie aantrekkingskracht blijft uitoefenen op rechts-extremisten. Of dat elk schip een regenboogvlag voert. Of dat alles perfect geregeld is en er genoeg schepen zijn.

Terwijl ik dat overpeins, komt de minister van Defensie op bezoek. Het regent dat het giet, maar ze stapt kordaat aan boord van Zr.Ms. *Van Amstel*. Goed dat ze ook hier de troepen bezoekt, en nog beter dat ze haar collegaminister van Infrastructuur en Waterstaat meeneemt. Kort na de wereldhavendagen is het immers Prinsjesdag. Dat Defensie meer geld krijgt dan ooit, en dat dat geld bij andere departementen vandaan gaat komen, was vooraf al duidelijk. In politiek Den Haag is het draagvlak voor de krijgsmacht duidelijk veranderd.

Ik wens onze minister van Defensie veel sterkte met het verdedigen van onze defensiebegroting, maar ik wens haar ook veel contact met Nederlanders. Zoals met de antifascistische tiener op de Wereldhavendagen. Of met een hangjongere op een Fatbike. Of met een afgehaakte boerenzoon op het platteland. Want de krijgsmacht is te belangrijk om over te laten aan achterkamertjespolitiek, achterbannetjes of achterklap.

Ik hoop dan ook dat ze na haar bezoek aan de *Van Amstel* nog even een rondje heeft gemaakt op de kade. Om met bezoekers te praten. Om zelf te ervaren hoe groot de steun voor Defensie in de maatschappij is geworden. Ik merk hoe motiverend het is als mensen oprecht blij zijn dat je een uniform draagt. En het zou politici ook motiveren, bijvoorbeeld om een begroting door de kamer te slepen. Want draagvlak geeft kracht.

'Grijnzend zwaait een passerende kwartiermeester met zijn arm vol tribals'

Nederlandse Officierenvereniging
www.nederlandsofficierenvereniging.nl

Koninklijke Vereniging van Marineofficieren
www.kvmo.nl

Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserveofficieren
www.kvnro.nl

Vereniging voor Middelbaar en Hoger Burgerpersoneel
bij Defensie | www.vmhb.nl

Colofon

Het Professionals Defensie magazine is een uitgave van ProDef. Het magazine verschijnt 4 keer per jaar.

Adres secretariaat ProDef en redactie Professionals Defensie:
Koninginnegracht 19
2514 AB Den Haag
070-3839504
www.prodef.nl
info@prodef.nl

ProDef
PROFESSIONALS DEFENSIE

Redactie

C.B. Naafs (hoofd- en eindredactie)
J.L. ten Berg
J. Haitsma
K.W. Lelieveld
R. Verkuil
S.J.G. Pop-Giepmans

Aan dit nummer werkten mee:

J. de Freitas
J.E.M. van Langeraad-Goes

Vormgeving

Frank de Wit, Zwolle

Drukwerk

Wilco, Amersfoort

Advertenties

070-3839504

© Professionals Defensie

Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan de teksten in dit magazine.

Wijzigingen adres- en persoonsgegevens

Svp doorgeven aan het secretariaat van ProDef: 070-3839504
info@prodef.nl

Juridisch advies

Voor arbeidsgerelateerde vragen en/of conflicten beschikt ProDef over drie juridische adviseurs. De procedure loopt in aanvang via coördinator KLTZ R.O.P. Pulles: 070-3839504 of coordinator.ib@prodef.nl.

In spoedeisende gevallen kan onder goedkeuring achteraf rechtstreeks contact worden opgenomen met:
mr. B. Blonk
070-3839504
bert.blonk@prodef.nl